

Høringsnotat – Forskrift om tros- og livssynstjeneste i Forsvaret

Forsvarsdepartementet sender med dette ut forslag til forskrift om tros- og livssynstjeneste i Forsvaret på høring, vedlegg 1. Forskriften skal erstatte Tjenesteordning for feltprester, fastsatt ved kgl. res. 10. april 2015. Valg av terminologi utredes i vedlegg 2.

Bakgrunn

Tjenesteordning for feltprester (FOR-2015-04-10-369) ble fastsatt ved kgl.res. 10. april 2015 med hjemmel i lov 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt (vernepliktsloven) § 3, fjerde ledd. Tjenesteordningen erstattet Plan for Feltprestkorpsset og Instruks for Feltprosten fastsatt ved kgl. res. 22. oktober 1954. Sistnevnte var hjemlet i Kongens daværende anordningsmyndighet i kirkelige forhold etter Grunnloven § 16. Bortfallet av Kongens anordningsmyndighet ved grunnlovsendingene 21. mai 2012 nødvendiggjorde en ny tjenesteordning. Samtidig måtte ny tjenesteordning utformes innenfor rammene av det eksisterende lovmessige grunnlaget som forelå i vernepliktsloven § 3, fjerde ledd. Det innebar en videreføring av begrepene *feltprest* og *feltpresttjeneste* og at tjenesten omfattet personell fra *Den norske kirke* og *registrerte trossamfunn*. Grunnet det dagjeldende lovmessige grunnlag kunne ikke den nye formuleringen i Grunnloven § 16 som inkluderer livssynssamfunn på linje med trossamfunn komme eksplisitt til uttrykk i tjenesteordningen.

Ved lov 12. august 2016 nr. 77 om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven) ble vernepliktsloven opphevet, hvilket innebærer nødvendigheten av et nytt hjemmelsgrunnlag for tjenesteordningen. Mens vernepliktsloven § 3, fjerde ledd fastsatte eksplisitt en betinget plikt for prester i Den norske kirke og prester og forstandere til å tjenestegjøre som feltprester i Forsvaret, er en slik plikt ikke direkte spesifisert i forsvarsloven. I forsvarsloven § 6, 5. og 6. ledd, fastsettes at:

«Verneplikten gjelder ikke for ordinerte prester i Den norske kirke og prester og forstandere i registrerte tros- og livssynssamfunn som ikke har gjort tjeneste i Forsvaret.

Kongen kan gi forskrift om vilkår for og fritak for verneplikten».

Av lovproposisjonen, Prop. 102 L (2015–2016) pkt. 7.1.4 Departementets vurdering, fremgår at plikten til feltpresttjeneste ikke faller bort som en konsekvens av ny formulering, men at plikten skal fremgå av forskrift, jf. forsvarsloven § 6, 6. ledd. I tråd med dette er tjenesteplikten spesifisert i FOR-2017-06-16-779 Forskrift om verneplikt og heimevernstjeneste (vernepliktsforskriften) § 23 hvor det fremgår:

«Prester i Den norske kirke og prester og forstandere som er tilsatt i registrerte trossamfunn og tilskuddsberettigede livssynssamfunn skal gjøre tjeneste som feltprester eller tilsvarende hvis

a) Forsvaret krever det,

b) de er skikket til tjeneste, og

c) de har utført tjeneste i Forsvaret før de ble ordinert og tilsatt.

Forsvaret avgjør om en prest eller forstander er skikket til tjeneste. Avgjørelsen kan påklages til Forsvarsdepartementets klagenemnd i vernepliktssaker».

Tjenesteplikten er gjennom dette eksplisitt utvidet til også å omfatte personell fra livssynssamfunn på linje med personell fra Den norske kirke og registrerte trossamfunn. Videre utvides

tjenestekategorien fra «feltprester» til «feltprester eller tilsvarende». I lovproposisjonen, Prop. 102 L (2015–2016) pkt. 7.1.4, fremholdt departementet at det i forskriften måtte vurderes hvorvidt feltprest burde erstattes med et annet begrep. I arbeidet med vernepliktsforskriften ble det i begrenset grad mulighet til å vurdere nye begreper til erstatning for feltprestbegrepet. Det ble derfor valgt formuleringen «feltprester eller tilsvarende».

Forholdet mellom tjenesteordning og forskrift

Forslag til forskrift om tros- og livssynstjeneste i Forsvaret bygger på Tjenesteordning for feltprester (FOR-2015-04-10-369). De grunnleggende prinsipper og hovedtrekk i denne tjenesteordning, beskrevet i kgl. res. 10. april 2015, videreføres i ny forskrift. Dette kommer også til uttrykk i den strukturelle oppbyggingen av forskriften. Behovet for justeringer av tjenesteordningen følger som en direkte konsekvens av nytt lovgrunnlag, inkludering av livssynssamfunn på linje med trossamfunn og utvidelse av tjenestekategorien fra «feltprester» til «feltprester eller tilsvarende».

I Tjenesteordningen § 6 fremgår det at Forsvarsdepartementet kan foreta justeringer eller mindre endringer i tjenesteordningen, etter forslag eller etter på forhånd innhentet uttalelse fra Forsvarsstaben. Da inkludering av livssynssamfunn og utvidelse av tjenestekategorien allerede er fastsatt i ny forsvarslov og ny vernepliktsforskrift, vil slike endringer isolert sett kunne defineres som justeringer og mindre endringer som kan fastsettes av Forsvarsdepartementet. Imidlertid vil dette innebære at tjenesteordningen fortsatt vil være hjemlet i en nå opphevet lov.

Forsvarsdepartementet ser det derfor som hensiktsmessig at det utarbeides en ny forskrift som har hjemmel i gjeldende forsvarslov.

Mens gjeldende tjenesteordning er fastsatt ved kgl. res. og ikke formelt sett er en forskrift, vurderer Forsvarsdepartementet det som ønskelig at tros- og livssynstjeneste i Forsvaret nå blir regulert gjennom en forskrift. Dette henger sammen med denne tjenestens særskilte karakter, hvor tjenesten inngår i Forsvaret, men som samtidig har en samfunnsmessig forankring, knyttet til borgernes grunnlovsmessige rett til fri religionsutøvelse og statens forpliktelse til å understøtte tros- og livssynssamfunn på like linje (Grl § 16).

Terminologi

I tråd med Prop. 102 L (2015–2016) pkt. 7.1.4 er det i arbeidet med forskriften gjennomført en utredning av fremtidig terminologi for Feltprestkorpsset. Utredningen følger som vedlegg til denne høringen. Spørsmålet omfatter både terminologi for tjenesten, personellet og institusjonen. På bakgrunn av denne utredningen konkluderer departementet med at begrepet «feltpresttjeneste» ikke kan videreføres som et fellesbegrep for tjenestefeltet, men må erstattes av et nytt fellesbegrep. Dette begrepet må på den ene side være inkluderende og bredt nok til å omfatte personell fra ulike tros- og livssynssamfunn, og samtidig være tydelig og spesifikk nok til å kunne betegne tjenestefeltet som et eget spesifikt tjenestefelt.

På grunnlag av etablerte begreper som «tros- og livssynssamfunn» og «tros- og livssynsutøvelse» foreslås som nytt begrep for tjenestefeltet «tros- og livssynstjeneste», med områdebestemmelsen «i Forsvaret». Dette utgjør også tittelen på forskriften. Det vil her være et poeng at tjenestefeltet har en områdebestemmelse til Forsvaret, men at det ikke blir brukt et begrep som «Forsvarets tros- og livssynstjeneste». Med dette understrekes hva som er anført over, at tjenesten har en særskilt karakter med en samfunnsmessig forankring utenfor Forsvaret. Denne tjenesten blir imidlertid organisert i rammen av Forsvaret. Dermed stiller det seg noe annerledes med hensyn til institusjonsnavn. Her vil det være rimelig å tale om «Forsvarets...» på linje med hva som er betegnelse på en rekke andre militære institusjoner som eksempelvis «Forsvarets sanitet». I likhet

med hva som er anført med hensyn til begrepet «feltpresttjeneste», vil heller ikke institusjonsnavnet «Feltprestkorpset» kunne videreføres. I tråd med foreslått endring av tjenestefeltet, foreslås «Forsvarets tros- og livssynskorps» som nytt navn for Feltprestkorpset. Dette vil korrespondere godt med terminologien i Grunnloven § 16 om at staten skal understøtte alle tros- og livssynssamfunn på like linje, samt også med forslaget til ny felles lov om tros- og livssynssamfunn. Endelsen «-korps» er valgt for å videreføre et tradisjonelt element fra nåværende navn, samt for å skjelle mellom tjenestefeltet og institusjonen.

Mens det foreslås tros- og livssynsinkluderende begreper for tjenesten og institusjonen, finner ikke departementet at det foreligger tilstrekkelig grunnlag for å foreslå en felles tros- og livssynsinkluderende personellbetegnelse. Språklig sett vil «tros- og livssynspersonell» kunne fungere som et felles samlebegrep, men ikke som singulær betegnelse. Hverken «tros- og livssynsperson» eller «tros- og livssynsbetjent» ansees å være hensiktsmessige begreper. Heller ikke en oversettelse av det engelske «military chaplain» til «militærkapellan» fremstår som hensiktsmessig, dersom målsettingen er å etablere en felles tros- og livssynsinkluderende personellbetegnelse.

Det primære argumentet mot å etablere en felles tros- og livssynsinkluderende personellbetegnelse er imidlertid ikke av språklig, men av innholdsmessig karakter. Et grunnleggende prinsipp da Feltprestkorpset ble åpnet opp for personell fra alle registrerte trossamfunn gjennom gjeldende tjenesteordning var at tjenesten skulle forankres i det trossamfunn den enkelte feltprest var sertifisert i. Institusjonen skulle være trosinkluderende, mens personellet skulle ha en trosspesifikk tilhørighet. Denne distinksjonen mellom det trosinkluderende på det institusjonelle nivå og det trosspesifikke på det personale nivå gir tjenesten dens særskilte karakter. Av den grunn vil også etablering av en felles tros- og livssynsinkluderende personellbetegnelse, eksempelvis i form av begrepet «tros- og livssynsbetjent» være både faglig og kommunikativt problematisk.

Departementet ser det derfor som tjenlig å videreføre terminologien som allerede foreligger i Vernepliktsforskriften om «feltprester eller tilsvarende» også i ny forskrift om tros- og livssynstjeneste i Forsvaret, med presisering om betegnelse i samsvar med personellens tros- og livssynsmessige tilhørighet. Dermed kan den tradisjonelle og vel innarbeidede betegnelsen «feltprest» videreføres for kristne feltprester, samtidig som det kan etableres tilsvarende begreper for personell med annen tros- og livssynsmessig tilhørighet. Det kan her vises til at det allerede er etablert betegnelser som «feltlivssynshumanist» og «feltimam» og at alternative betegnelser også er utredet i rammen av Feltprestkorpset.

Til § 1 Virkeområde

Mens virkeområdet for tjenesteordningen er definert som personell som tjenestegjør som feltprester i Forsvaret, er dette spesifisert nærmere i forskriften. Forskriften gjelder personell som tjenestegjør som feltprester eller tilsvarende i Forsvaret. Forskriften gjelder så langt den rekker også feltprester eller tilsvarende som tjenestegjør i Heimevernet og som vernepliktige akademikere. For de som tjenestegjør i Heimevernet består unntaket fra forskriften i at de ikke er linjemessig organisert i Forsvarets tros- og livssynskorps. I faglig forstand inngår de imidlertid i korpset. For de som tjenestegjør som vernepliktige akademikere består unntakene i at de kan ha en mer avgrenset eller temporær sertifisering fra tros- eller livssynssamfunn enn det som er gjeldende for fast tilsatte, samt at det ikke vil være nødvendig å etablere formell samarbeidsavtale mellom Forsvaret og det aktuelle tros- eller livssynssamfunn for slik tjeneste.

Til § 2 Organisering

Bestemmelsen i tjenesteordningen § 2 om at personellet organiseres i en egen enhet i Forsvaret er i forslag til forskrift spesifisert til organisering i Forsvarets feltprest- og livssynskorps. Gjennom dette fastsettes nytt navn på Feltprestkorpsset begrunnet med hva som over er anført om terminologi. Den prinsipielle begrunnelsen for å ha med en egen bestemmelse om organisering i forskriften er knyttet til tros- og livssynstjenestens særskilte karakter som organisert i Forsvaret, men med en ekstern forankring i de enkelte tros- og livssynssamfunn. En organisering i et felles fagkorps sikrer likebehandling av personellet både uavhengig av hvilket tros- eller livssynssamfunn de tilhører og hvilken militær avdeling de tjenestegjør i. En slik organisering understøtter også gjennomføringen av en enhetlig og faglig forsvarlig forvaltning av denne særskilte kategori personell. Dette siste momentet vil utdypes nærmere i forbindelse med gjennomgangen av ny formulering av § 5 om sertifisering og tilsyn.

Til § 3 Fagområde

Det foreslås noen mindre språklige justeringer i beskrivelsen av fagområdet. Som konsekvens av at tjenesten nå også omfatter personell fra livssynssamfunn i tillegg til personell fra trossamfunn er det nødvendig å endre begrepet «geistlig betjening». Dette foreslås endret til «tros- og livssynsbetjening». Videre tilføyes «tilbyr sjelesorg» som eksplisitt beskrivelse av fagområdet. Dette utgjør en sentral og spesifikk del av tjenesten og bør derfor angis særskilt. Det kan her nevnes at begrepene «sjelesørger» og «sjelesorg» har en sentral plass i definisjonen av tjenesten i Genevekonvensjonene med tilleggsprotokoller, jf. 1. Genevekonvensjon art. 28, 2. Genevekonvensjon art. 37 og 3. Genevekonvensjon art. 35. Selv om begrepene i norsk sammenheng tradisjonelt sett er blitt knyttet til den kristne trostradisjon, er begrepene i seg selv tros- og livssynsinkluderende. Det settes også inn en utdypende presisering «underviser» foran «gir råd i religiøse, etiske og moralske spørsmål».

Til § 4 Militær status

Bestemmelsen om militær status foreslås videreført i sin helhet, med kun en mindre språklig presisering av bransjetegn. Det fastsettes at bransjetegn er tros- og livssynsidentifiserende. Dette er i samsvar med gjeldende praksis etter opprettelsen av to stillinger utenfor den kristne trostradisjon, fastsatt gjennom behandling av nye bransjetegn for disse stillingene i Forsvarets uniforms- og heraldikkråd. Korset videreføres som bransjetegn for kristne feltprester.

Til § 5 Sertifisering og tilsyn

I tillegg til noen mindre språklige presiseringer og justeringer som følge av utvidelsen av tjenesten til å omfatte personell fra både trossamfunn og livssynssamfunn, foreslås det to nye avsnitt. Avsnittene følger umiddelbart etter avsnittet om sertifisering, tilsyn og tros- og livssynssamfunnsmessig orden, og må sees i sammenheng med dette.

Det foreslås for det første en formulering om at tjenesten skal «organiseres slik at sertifisert personell kan utøve dets tjeneste i samsvar med sertifiseringens forutsetninger og forpliktelser». Dette er språklig justert inkorporering av bestemmelsen i kirkeloven § 31, 2. ledd: «All prestatjeneste skal organiseres slik at prestene kan utøve sin tjeneste i samsvar med ordinasjonens forutsetninger og forpliktelser». Denne bestemmelsen ble innført ved endringene i kirkeloven i forbindelse med etableringen av Den norske kirke som eget rettssubjekt fra 01.01.2017. Som det fremgår av lovproposisjonen, Prop. 55 L (2015–2016) Endringer i kirkeloven (omdanning av Den norske kirke til eget rettssubjekt m.m.), punkt 3.4.4, sluttet departementet seg til «at den foreslåtte lovfesting av presters faglige uavhengighet også burde omfatte prestatjenesten i Forsvaret». I tråd med dette, og

for å sikre likebehandling mellom personell sertifisert i Den norske kirke og personell sertifisert i annet tros- eller livssynssamfunn, foreslås at bestemmelsen i justert form inkorporeres i forskriften.

For det andre foreslås det en formulering om at det inngås samarbeidsavtaler mellom Forsvaret og de tros- eller livssynssamfunn som har sertifisert personell til tros- og livssynstjeneste i Forsvaret. Departementet vurderer det som hensiktsmessig at det etableres formelle samarbeidsavtaler mellom Forsvaret og tros- og livssynssamfunn for å sikre tydelige og enhetlige reguleringer og prosedyrer i forvaltningen av sertifisert personell. Departementet legger til grunn at samarbeidsavtalene fra Forsvarets side inngås av Forsvarssjefen som etatssjef, på grunnlag av de rammer som fastsettes for tros- og livssynstjeneste i Forsvaret i foreslått forskrift.

Som grunnlag for formelle samarbeidsavtaler, samt for å beskrive utfyllende prosedyrer, kan det i tillegg også inngås intensjonsavtaler mellom tros- og livssynssamfunn og sjefen for Forsvarets tros- og livssynskorps. Slike intensjonsavtaler kan også være aktuelle ved tjenestegjøring av vernepliktig akademiker hvor det ikke allerede foreligger samarbeidsavtale mellom Forsvaret og det tros- eller livssynssamfunn vedkommende tilhører, samt med tros- eller livssynssamfunn som ikke har eget sertifisert personell som tjenestegjør i korpset på fast basis om betjening og tilretteleggelse.

Til § 6 Endringer

I gjeldende Tjenesteordning for feltprester er det en bestemmelse om at Forsvarsdepartementet kan foreta justeringer eller mindre endringer etter forslag eller etter på forhånd innhentet uttalelse fra Forsvarsstaben. Når dette nå endres til en forskrift, må ordlyden endres til at departementet kan foreta justeringer eller mindre endringer, uten at det er betinget av forslag eller innhentet uttalelse fra Forsvarsstaben. Hensikten er imidlertid den samme, gjennom ved en slik delegering på en praktisk måte kan gjennomføres oppdateringer i forskriften som følge av mindre endringer av organisatorisk art eller annet. I særlig grad vil departementet her vise til arbeidet med ny felles lov om tros- og livssynssamfunn, ref. Kulturdepartementet 28.09.2017 - Høringsnotat - forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven). Ny lov vil kunne føre til behov for språklige endringer i forskriften. I tråd med någjeldende lovmessige terminologi brukes begrepene «registrerte trossamfunn og tilskuddsberettigede livssynssamfunn» i § 1 i foreslått forskrift. I henhold til lovforslag til høring vil dette i så fall måtte justeres til «registrerte tros- og livssynssamfunn».

Til § 7 Ikrafttredelse

Teksten om ikrafttredelse justeres i tråd med at foreslått forskrift skal erstatte Tjenesteordning for feltprester.